

Zouhar, Jan

[Leško, Vladimír; Hubík, Stanislav. **Človek, panstvo, komunikácia: panský pomer človeka k prírode a hodnoty**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 2003, vol. 52, iss. B50, pp. 123-124

ISBN 80-210-3222-7

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107049>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

o přírodovědecky a matematicky fundované odborníky, kteří tímto způsobem naplňují svůj filozofický zájem. Sepětí analytické filozofie s vědou a její vědní ambice jsou zřejmé, právě na rozdíl od historicky, příp. antropologicky zaměřených filozofů, kteří zpravidla filozofii za vědu nepovažují a připisují jí více kulturologické charakteristiky. Přesto Valenta soudí, že autorita přírodovědeckých metod nepřerůstá v analytické filozofii ve scientismus a ani ho neimplikuje. Avšak ani samo označení tohoto typu myšlení za „analytickou filozofii“ není víc než synekdochické; značná část problémů, s nimiž se lze v celém tomto proudu setkat, spadá i do filozofie matematiky, do logiky, nebo se různě dotýká exaktních věd.

Ačkoli zakladatelský význam pro analytickou filozofii má Gottlob Frege, ve Valentově knize zaujmou především široké portréty anglických novorealistů. Pozornost, kterou věnuje E. G. Moorovi a především B. Russellovi, je v české literatuře nebývalá. Zejména kapitoly o Russellově teorii poznání a o jeho ontologii jsou ukázkou koncizního a přitom přesného vyjádření nejzávažnějších problémů soudobé filozofie v podání tohoto stoupence logického atomismu. V době ožívání novometafyzických, obvykle křesťanskou filozofií živěných „smyslů světa a života“ v „plnosti bytí“ na jedné straně a dialektických evolučních ontologií na straně druhé připomíná, že ontologické otázky jsou spojeny s problémy, které klade jazyk, a jsou proto řešitelné jen analýzou tohoto jazyka (s. 71).

Z mnoha důvodů pozoruhodné je také Valentovo připomenutí velké tradice polské analytické filozofie. Jakkoli se v posledních přibližně třinácti letech všichni tváříme, že filozofie existuje izolčně na západ od našich hranic a ještě nejlépe v zaoceánském americko-kanadském provedení, Valenta nechává zaznít myšlenky Lvovsko-varšavské školy, J. Łukasiewiczze, S. Leśniewského, T. Kotarbińskiego, K. Ajdukiewiczze i Alfreda Tarského. Polským filozofům, matematikům a logikům se podařilo vytvořit něco, co dějiny české filozofie neznají: původní, originální filozofickou školu, vlastní filozofickou koncepci, která znamenala nezaměnitelný přínos k rozvoji evropské filozofické tradice. Již to je dostatečný důvod k tomu, aby byla u nás, v zemi filozofických přejímek, výpůjček a defraudací studována mnohem hlouběji, než se dosud děje. Bez povšimnutí by neměl zůstat i respekt, jenž Valenta polské analytické filozofii prokazuje. Záslouhou některých polských kolegů zejména z univerzity v Katovicích, zvláště prof. C. Głombika, je polská filozofická veřejnost informována o dějinách i současnosti české filozofie nesrovnatelně kvalitněji, než česká strana o polské práci. Valentův přehled po Lvovsko-varšavské škole je jednou ze splátek dluhu, který v tomto smyslu vůči polské filozofii máme.

Kniha Lubomíra Valenty zůstává bez závěru. Nepotřebuje ho. Možná i proto, že sama kniha je svým způsobem závěrem k myšlence, kterou autor vyjádřil již v úvodní pasáži: „Součástí (...) zpochybňování kritické racionality je zkreslené hodnocení analytického myšlení, které je často představováno ve zjednodušené a zdeformované podobě, a proti němu je pak glorifikováno myšlení ‚hluboké‘, usilující o ‚pravé poznání‘, získané cestou do sebe zahleděné kontemplace a prázdné spekulace. Velice bych si přál, aby to, co jsem napsal, bylo chápáno jako protiváha každého podceňování solidní myšlenkové práce a aby přesvědčilo čtenáře, že filozofie může být činností, jež zaslouží respekt těch, kteří si vážící vědecké práce“ (s. 7). Milý Luboši, stalo se.

Břetislav Horyna

Vladimír Leško – Stanislav Hubík: *Človek, panstvo, komunikácia*, Prešov 2003, 229 s.

Monografie Vladimíra Leška a Stanislava Hubíka *Človek, panstvo, komunikácia* je výsledkem několikaleté slovensko-české filozofické spolupráce nad mimořádně závažným tématem, které má důležité sociálně kritické aspekty. Logicky spojuje historickofilozofický a systematický přístup k našemu vztahu k přírodnímu prostředí, protože se stále setkáváme s jeho dvěma podobami – historickou a současnou. Poučení historicko-filozofickou tradicí i soudobými filozofickými a environmentalistickými pracemi autoři navázali významným způsobem na předchozí práce k tomuto tématu, připomínám zde alespoň průkopnickou a podle mého názoru nedocenenou monografii Jiřího Cetla, Stanislava Hubíka a Josefa Šmajse *Příroda a kultura* z roku 1990.

Knížka je rozdělena do dvou částí: „Filozofia, príroda, panstvo“ a „Hodnoty, spoločensvá, komunikácia“. V první i v druhé části věnuje monografie velkou pozornost teoretickému odkazu Reného Descarta a polemice s rozšířenou tezí, že právě Descartes je klasickým představitelem a dokonce viníkem panského poměru člověka k přírodě. Autoři ukazují, že tento druh panství je pouze jednou z forem panství člověka ve světě a že mu dějinně předcházely panský poměr člověka k člověku a panský poměr duše k tělu. Přehledně autoři z tohoto hlediska představují názory nejvýznamnějších osobností novověké evropské filozofie (kromě Descarta Bacon a Locke), francouzského osvícenství (Voltaire, Rousseau, francouzští materialisté) a německého idealismu (Kant, Fichte, Goethe, Schelling, Hegel). Mohl bych možná připojit, že na tuto linii navazuje i Marx v *Ekonomicko-filozofických rukopisech* z roku 1844, když v proslulé pasáži Odcizená práce ukazuje, jak odcizená práce převrací přirozený vztah člověka k přírodě.

Globální ekologická krize jako důsledek sociálně-politického, ideologicko-politického a technologicko-technického rozvoje naší civilizace byla filozoficky analyzována již v mnoha pracích. Autoři si jsou vědomi i toho, že úvahy o našem vztahu k přírodě se objevily dávno předtím, než se zhoršil stav životního prostředí. V systematické části práce se však zaměřují na ty myšlenkové reakce, které vyvolalo vědomí krize životního prostředí a které se utvářely od 60. let 20. století. Správně zdůrazňují, že tato reflexe panského vztahu člověka k přírodě má podobu reflexe etické, která otevřela cestu k etice životního prostředí. Tak došlo k situaci, kdy alternativa panského poměru člověka k přírodě nevznikala na základě vybudování nové ontologie (metafyziky), ale východiskem byla etická reflexe. Tento způsob přinesl otázku po vině, vinících, otázku kritérií a norem i problém způsobu nápravy: místo nesprávného a špatného vztahu k přírodě je třeba vytvářet vztahy správné a dobré. Autoři si všímají toho, jak filozofie od této etické reflexe postoupila k jejímu předpokladu – k reflexi axiologické, která znamená formulaci nových hodnotových základů ne-panského vztahu. Tato ne-antropocentrická axiologie pak konečně směřuje k rovině ontologické (u nás například v pracích Josefa Šmajse a Josefa Křoba), která přináší ontologickou revizi hodnotových a myšlenkových východisek evropské civilizace.

Podněty, které přináší soudobá filozofie, znamenají pro další teoretický rozvoj environmentální filozofie a etiky posun od paradigmatu reflexe k paradigmatu zkoumání a respektování vlastních komunikativních předpokladů a základů. Zavedením teze komunikativní diference neboli komunikativní diverzity vzniká možnost teoretického a snad i praktického překonání kritického vztahu.

Monografii *Človek, panstvo, komunikácia* s podtitulem *Panský pomer človeka k prírode* doplňuje rozsáhlý přehled literatury a anglické résumé. Doufám, že její nespornou vysokou teoretickou úroveň nesníží v očích čtenářů skutečnost, že po korekturách zůstalo v textu hodně zbytečných chyb v interpunkci i v některých dalších jménech a údajích (Kolářovský – Kolářský). Pro další filozofickou reflexi vztahu člověka k přírodě je totiž rozhodně v mnoha směrech mimořádně inspirativní teze v závěru práce, že panský poměr člověka k přírodě a ke světu je mj. důsledkem diskurzivní a epistemicky omezené komunikace a že jeho překonání předpokládá komunikativní procesy, které překročí nám dosud známé hodnotové a myšlenkové tradice. Zůstává ovšem otázka, jak lze tuto dobře míněnou, oprávněnou a zdůvodněnou teoretickou výzvu prakticky naplnit.

Jan Zouhar

Andrzej Kiepas: *Człowiek wobec dylematów filozofii techniki*, Katowice: Gnome 2000, 168 s.

Filosofie techniky je jedno ze stálých témat odborné práce Andrzeje Kiepase, profesora Institutu filozofie Slezské univerzity v Katovicích, kde působí od roku 1975, v současnosti ve funkci ředitele. Mezi jinými publikoval k otázkám teorie techniky monografie *Věda-technika-kultura* (Katowice 1984), *Úvod do filozofie techniky* (Katowice 1987), *Technik und menschliches Interesse* (Varšava 1991) nebo *Morální výzvy vědy a techniky* (Katowice – Varšava 1992). Knížka *Človek a dilemata filozofie techniky*, jak asi lze přeložit do češtiny název originálu, je tudíž prací organicky navazující na dosavadní autorův vývoj a shrnující jeho postoje.

Kiepas je historik filozofie, proto i jeho výzkum nachází své těžiště v problematice dějin filoso-